

YENİ YAKALAMA, GÖZALTI VE İFADE ALMA YÖNETMELİĞİNE GETİRİLEN ELEŞTİRİLERE BİR ELEŞTİRİ

Dr. Bedri ERYILMAZ (*)

İçişleri ve Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve 1 Ekim 1998 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren yeni yönetmelik, esasen, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu gibi farklı kanunlarda düzenlenen yakalama, gözaltı ve ifade almaya ilişkin kolluğun yetkileri ile vatandaşların haklarını daha sistematik bir şekilde düzenlemekte ve kolluğun işini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Yönetmelik, bazı alanlarda da kanunların amacına daha uygun uygulanabilmesi için bazı yeni kavram ve açıklamalara yer vermektedir. Bu kavram ve açıklamalar kendisine esas teşkil eden kanunlara uygun olmakla birlikte özellikle yazılı medya tarafından yanlış yorumlanmış ve ciddi eleştirilere tabi tutulmuştur (1). Hatta yönetmeliğin belli maddelerinin iptali için Danıştaya dava açıldığı belirtilmektedir.

Bu yazının amacı yazılı medyada yer alan bu eleştirilerin ne kadar yerinde olduğunu incelemektir.

1. Eleştiri olarak 'yakalama, gözaltına alma ve ifade alma yönetmeliğinin' normlar hiyerarşisine aykırı olarak dayanağı olan

(*) LLB (İzmir), LLM, PhD (Leicester, England). Polis Akademisi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, Gözaltı Yönetmeliği Hazırlama Komisyonu Üyesi.

(1) Bu eleştiriler için bakınız, Yüce Yöney, *Aktüel*, "Suçsuzsan İspatla!", 390/1999, Gülşah Çınar, *Radikal*, "Kanun Gibi Yönetmelik", 29.12.1999; Gülay Göktürk, *Sabah*, "CMUK'a Takiye", 31.12.1998.

kanunlara ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere aykırı olduğu ileri sürölmektedir.

Eleştirilerde de kabul ve iddia edildiği gibi AY m. 124 gereği kanunların amir hükümleri yine bir kanun hükmü ile değıştirilebilir. Söz konusu maddeye göre *yönetmelikler, başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak üzere çıkarılabilir.*

Fakat eleştirilerde iddia edildiğinin aksine "Yakalama, Gözaltına alma ve İfade Alma Yönetmeliği" aşığıda göröleceği üzere normlar hiyerarşisine ve dayanağı olan kanunlara bir aykırılığı söz konusu değildir.

Yine eleştirilerde iddia edildiğinin aksine, kanunlar açıkça uluslararası sözleşmelere aykırı iken, yönetmeliklerin, kanunları aşarak, doğrudan uluslararası sözleşmelere uygun hazırlanması mecburiyeti yoktur. Yönetmeliklerin dayanak teşkil ettiği kanunlarla uyum içinde olması yeterlidir. Yönetmeliklerle iç hukukumuzdaki uluslararası sözleşmelere aykırı hükümler uluslararası sözleşmelerle uyumlu hale getirilemez. Bir kanun hükmü, -iç hukuk haline gelmiş olsun olmasın- uluslararası bir sözleşme metnine aykırı ise bu aykırılığın giderilmesi bir kanun hükmü olacağından TBB-M'nin görevidir.

Eleştirenlerin eleştirilerinde de belirttiği gibi Anayasanın 124. maddesi, ilgili kurumlara kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere **kanun ve tüzüklere aykırı olmamak** üzere yönetmelik çıkarma yetkisi vermiştir. Söz konusu anayasa hükmü çıkarılacak bir yönetmelik hükmünün uluslararası standartlara uygun olması mecburiyeti getirmemiştir.

Kanunlar uluslararası standartlara uygun ise kanunlara uygun olarak çıkarılan yönetmeliklerle haliyle uluslararası standartlara uygun olacaktır.

2. Eleştiri olarak gözaltı yönetmeliğinin 21. maddesinin son cümlesinin 1412 sayılı CMUK'un 143. maddesine aykırı olduğu ileri sürölmektedir. İddia edilen aykırılığın var olup olmadığını anlamak için söz konusu iki maddenin incelenmesi gerekir.

CMUK'un 143. maddesine göre

Yakalanan kişinin veya sanığın **sorgusunu içeren tutanak ile bilirkişi raporları** ve yakalanan kişi veya sanığın hazır bulunmaya yetkili olduğu **diğer adli işlemlere ilişkin tutanakların** incelenmesi hazırlık soruşturmasının gayesini tehliye düşürecek ve cumhuriyet savcısının talebi olsa bile sulh hakimince engellenemez.

Yönetmeliğin 21. Maddesi ise

'Müdafî, kolluk kuvvetinde bulunan hazırlık evrakından yakalanan kişinin **ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporlarını** ve şüphelinin hazır bulunmaya yetkili olduğu **diğer işlemlere ilişkin tutanakları** her zaman inceleyebilir ve bunların bir suretini kolluk kuvvetinden alabilir" diyerek CMUK m. 143'de anlatılmak isteneni kolluğun anlayabileceği bir dille aynen yansıtmaktadır.

CMUK m. 143'e göre ifade tutanakları, bilirkişi raporları ve yakalananın hazır bulunmaya yetkili olduğu adli işlemler *dışındaki* tutanakların incelenmesine hazırlık soruşturmasının gayesini tehlikeye düşürülme tehlikesinin olup olmamasına göre cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh hakimi karar verecektir.

Yönetmeliğin 21. maddesine göre ise kolluk, ifade tutanakları, bilirkişi raporları ve yakalananın hazır bulunmaya yetkili olduğu adli işlemler *dışındaki* tutanakların incelenmesine izin verip vermeyeceğini savcının vereceği karara göre belirleyecektir.

Görüldüğü üzere yönetmelik CMUK 143'de ifade edilen sulh hakiminin görevini hakimden alarak savcıya vermiş değildir. Yönetmeliğin amacı 1. maddesinde belirtildiği gibi '... bütün **kolluk kuvveti** makam ve memurlarının, **cumhuriyet savcılarının bilgi ve emirleri doğrultusunda** yürütecekleri adli soruşturma sırasında uygulayacakları **esas ve usuller(i)** ... düzenlemektir.' Yönetmelik 21. maddede, çıkarılma amacına uygun olarak, kolluğa, ifade tutanakları, bilirkişi raporları ve yakalananın hazır bulunmaya yetkili olduğu adli işlemler *dışındaki* tutanakların incelenmesine izin verip vermeyeceğini belirlerken 'kendi başına hareket

etme. Savcıya sor ve savcının kararı doğrultusunda hareket et' demektedir.

Savcı da haliyle bu izin kararını verirken CMUK'un 143. maddesine göre sulh hakiminden alacağı karar doğrultusunda kolluğu yönlendirecektir.

Görüldüğü üzere buradaki hüküm savcıya ne yapması gerektiğini anlatan değil kolluğa ne yapması gerektiğini anlatan bir hükmüdür. Diğer bir deyişle savcıya belli evrakların incelenmesi konusundaki tek başına karar vermesi zorunluluğu getirmemektedir. Daha açık bir ifadeyle, yönetmelik kolluğa demektedir ki 'bunlar (ifade tutanakları, bilirkişi raporları ve yakalananın hazır bulunmaya yetkili olduğu adli işlemler dışındaki tutanakların) dışında kalan diğer evrakların incelenmesine izin verip vermeyeceğini savcıya sor ve savcının vereceği karara göre hareket tarzını belirle.'

CMUK'un 143. maddesinin açıklığı karşısında yönetmeliğin sulh hakimini devreden çıkardığı, savcıya bu kararı verirken tek başına karar vermesi yükümlülüğü getirdiği düşünülemez.

Eleştirenler, yönetmeliğin 21. maddesinin konuluş amacını yanlış anlamıştır. Müdafinin dava evrakının tetkiki konusunda, CMUK m. 143, savcı ve sulh hakimini, Yönetmeliğin 21. maddesi ise kolluğu yönlendirmektedir. 21. Maddenin amacı müdafinin dava evrakının tetkiki konusunda savcı ve sulh hakiminin görev ve sorumluluk alanını belirlemek değildir. Bu noktada her iki madde birbirini tamamlamaktadır. Bu nedenle 21. maddenin CMUK m. 143'e aykırılığını ve dolayısıyla iptalini gerektiren bir durum yoktur.

Adil yargılama hakkını düzenleyen AİHS m. 6'nın ne lafzı ne de bu maddeyi yorumlayan komisyon ve mahkeme içtihatları **hazırlık soruşturması sırasında da müdafinin dava evrakını inceleyebileceği yönünde hiç bir hüküm veya bir yorum içermektedir.** AİHS m. 6'ya göre müdafinin ancak duruşma aşamasında hazırlık tahkikatını da kapsayan her türlü evrakı inceleme hakkı ve yetkisi vardır. Bu nedenle bu aşamada adil yargılama hakkının ihlal edildiği yönündeki iddia ve eleştirilerde yersizdir.

3. Eleştiri olarak yönetmeliğin 4. maddesinde CMUK ve PVSK'da olmayan 'bilgi alma' başlığı ile yeni bir hukuki işlem ta-

nımlandığı ve CMUK ve PVSK'da tanımlanmayan ve yeri olmayan 'henüz suç işleme şüphesi içinde bulunmayan kişi' kavramının ortaya atıldığı ileri sürülmektedir.

Bilgi alma işlemi yönetmelikte 'Bir suçun tesbiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak henüz suç işleme şüphesi altında bulunmayan kişi veya tanık veya mağdurun dinlenmesini ve tutanağa geçirilmesini' ifade eder şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bilgi alınan kişi henüz yakalanmadığı ve dolayısıyla göz altına alınmadığı için yönetmeliğin kapsam alanına girmemekte ve dolayısıyla bilgi alma işlemine dayanarak yapılması gereken bir husus yönetmelikte düzenlenmemiştir. Bu tanımın yapılması kolluğun yaptığı diğer işlemler olan, 'yakalama', 'göz altına alma' 'ifade alma' kavramlarının tanımının yapılmasının tabii ve zaruri sonucudur. Bu tanımlama ile bilgi alma işleminin yakalama, gözaltına alma ve ifade alma işleminden farklı olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Bilgi işleminin tanımında bu kişilerin henüz suç işleme şüphesi altında olmadıkları belirtilerek bu kişilerin yakalanamayacağı, gözaltına alınamayacağı ve sorgulanamayacağı ve dolayısıyla da bu yönetmeliğin bu şahıslara uygulanmayacağı dolaylı olarak vurgulanmıştır.

Yönetmelikte belirtildiği gibi burada kolluğun ifadesine başvurmak için müracaat ettiği kişiler suç işleme şüphesi altında olmayan fakat suçun aydınlatılmasında kolluğa yardımcı olabilecek kimselerdir. Suçun aydınlatılması için kolluk bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de halktan bilgi toplamaktadır. Bu maddede yapılan tanımın yorumuna göre kolluğun yürüttüğü bir soruşturma sırasında herkesin bilgisine başvurması mümkündür. Bilgi toplanan bu kişiler ise, tanımda da belirtildiği gibi, suç şüphesi altında olamayan sıradan şahıslardır. Suç şüphesi altında olmadıklarından dolayı da yakalanmaları ve gözaltına alınmaları mümkün değildir.

Pratikte yapılan bilgi alma işleminin birinci hukuki kaynağı CMUK m. 156'dır. Bu maddeye göre 'Zabıta makam ve memurları suçları aramakla ve işin tenviri için lazım gelen acele tedbirleri al-

makla mükelleftir'. Suçun aydınlatılması için gereken bu acil tedbirler arasında, yönetmelikte tanımlanan suç şüphesi altında olmayan fakat suçun aydınlatılmasında yardımcı olacağı inanılan her kişiden bilgi alınması da vardır.

Bilgi alma işleminin ikinci hukuki kaynağı CMUK m. 153'dür. Bu madde cumhuriyet savcısına (ve dolayısıyla CMUK' m. 154'de yardımcısı olduğu kabul edilen kolluğa) suçun işlendiğini öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya mahal olup olmadığını araştırma mecburiyetini vermektedir. Suç araştırılırken haliyle suç işleme şüphesi altında olmayan şahıslara da suç işlendiğine inanılan şahıslar hakkında bilgi almak amacıyla müracaat edilecektir.

Yine aynı maddenin 2. fıkrasına göre savcı (ve dolayısıyla kolluk) şüpheli ve sanığı yalnız aleyhine değil aynı zamanda lehine olan bilgileri ve delilleri toplayacaktır. Özellikle lehe delilleri toplarken kolluğun bu işi suç şüphesi altında olmayan kişilerle konuşmadan yapacağını düşünmek mümkün değildir.

Eleştirenlerin iddia ettiğinin aksine suç şüphesi altında olmayan kişinin hukuki durumunda hiç bir belirsizlik yoktur. Bu şahıslar tanımdan da anlaşılacağı üzere başta tanık ve mağdur olmak üzere suç şüphesi altında olmayan sıradan insanlardır.

Eleştirenler, anlaşıldığı kadarı ile, bilgi alma işleminin tanımını yanlış anlamıştır. Tanımda da anlatıldığı gibi eleştirenlerin zannının aksine bilgi alınan kişiye yöneltilen bir suç isnadı olmayacağı ve bilgi alınan şahsın yakalanıp gözaltına alınması öngörülmediği için bu şahsın ne CMUK'a ne de yönetmeliğe göre savunma haklarını kullanmasını gerektiren bir durum söz konusu olmayacaktır.

Eleştirenlerin iddia ettiğinin aksine bilgi alınan şahıs 'yakalanan adayı' olamaz. Yakalanan adayı olabilmek için bilgisi alınan şahsın suç işlediği yolunda kolluğun bazı ön şüphelerinin olması gerekir. Kolluğun bazı ön şüphelerinin olması halinde ise bu kişi bilgi alınan kişi statüsünden çıkıp yine yönetmeliğin 4. Maddesinde tanımlanan şüpheli konumuna sahip olacaktır. Şüpheli konuma sahip olması halinde bile bilgi alınan kişi hakkındaki şüphe basit olduğundan, yönetmeliğin 4. maddesinde yapılan yakalama

tanımına göre, bu şüphelinin yakalanıp gözaltına alınabilmesi için hakkındaki basit şüphenin ekstra ek bilgi ve belgelerle desteklenmesi için araştırma yapılması gerekeceğinden bu kişinin hala yakalanması ve gözaltına alınması mümkün olmayacaktır (2). Ve dolayısıyla ne CMUK'daki ne de yönetmelikteki savunma haklarını kullanma şartları doğmuş olmayacaktır.

Eleştirenlerin yazılarında iddia ettiğinin aksine kolluğun hakkında kuvvetli suç şüphesi bulunan kişiyi bilgi alınan kişi olarak nitelendirip CMUK'taki haklarından yoksun bırakılma tehlikesini ortadan kaldırmak için bu yönetmelik bilgi alınarak kişinin henüz suç işlem şüphesi altında olmayan kişi olarak tanımlamış ve yakalama tanımı ile yakalanmasını ve sorgulanmasını engellemek istemiştir. Önceden bilgi veren kişinin hazırlık soruşturmasının ileri aşamalarında şüpheli olması ve yakalanması gerekliliğinin doğması ihtimal dahilindedir. Yakalanan bir şüpheli olarak dinlenmesi halinde de CMUK'daki yönetmelikteki savunma hakları devreye girecektir.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de halkın kolluğa suçun aydınlatılması konusunda yardım etme gibi hukuki bir mecburiyeti yoktur. Bu mükellefiyet ahlaki boyuttan daha ileri gidememektedir. Bilgi veren kişi *istediği zaman*

-
- (2) Yönetmeliğin yakalama için hatırlattığı önemli şart kuvvetli şüphe şartının adli amaçlı her yakalama için gerçekleşmesidir. Kuvvetli şüphe, hukukumuzda, CMUK m. 127(1) 2. cümleinin m.104'e yaptığı atıf dolayısıyla ve PVSK 13 G deki açık anlatım dolayısıyla, bir suç şüphesi altında yakalananın ve dolayısıyla adli amaçlı gözaltına alınmanın ilk şartı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuvvetli şüphe, hukuk teorisinde, kesine yakın bir değer ifade eder. Kuvvetli şüphe standardına göre kolluğun yakalama işlemine başvurabilmesi için kendi mesleki tecrübesine ve bilgisine göre yaptığı ön araştırmalar sonucu yakalanan şahsın söz konusu suçu işlediğine dair kafasında %70-80'e varan bir kanaat oluşturacak bilgi ve belgelere ulaşması gerekir. Diğer bir ifadeyle, kolluğun, şüphelinin ifadesinin alınmasından sonra dava açılıp mahkemeye sevk edilmesi halinde suçlu bulunmasının serbest bırakılmasına göre daha yüksek bir ihtimal olduğu hususunda yeterli delillerle kendi kendini ikna etmiş olması gerekir.

- kolluk bilgi almak için evine gelmişse evine almayabilir, içeri almışsa evini terk etmesini isteyebilir,
- yolda bilgi veriyorsa kolluğun yanından ayrılabilir.

- veya kolluğun bulunduğu karakola gelmişse karakolu terk edebilir.

Kolluk bir şahsa bir suç isnat etmiyor sadece bilgi almak istediğini söylüyorsa o şahsın hala özgürlüğünü sınırlanmadığı kabul edilir. Ve o şahıs yukarıda da belirtildiği gibi kolluk memurunu kendi mülkiyetine ait bir yerden çıkmasını veya yanından ayrılmasını isteyebilir. O nedenle, kolluğun yetkisini kötüye kullanması sonucu, suç şüphesi altında olmayan şahsın bilgisine müracaat edilen şahıs gibi ifadesinin alınması pratikte mümkün olsa bile ne CMUK'a ne de bu yönetmeliğe göre kendisine böyle bir yetki verilmiş değildir.

Bir şahıs, başkasının işlediği bir suç hakkında bilgi alınmak amacıyla mı sorgulanıyor yoksa kendisinin işlediği bir suçtan dolayı mı sorgulanıyor olduğunu soruların mahiyetinden anlayacaktır. Şüpheli olarak sorgulanmak istediğini anladığı andan itibaren ise bir şüpheli olarak kanunun tanıdığı avukat isteme, yakalamaya itiraz etme hakkı gibi haklarını kullanabilecek ve bu haklar yönetmeliğin 6. maddesine göre yakalama anında kendisine hatırlatılacaktır.

Bilgi alınan kişinin kollukça kendisi aleyhine bilgi verme mecburiyeti içinde hissettirecek şekilde sorgulanması halinde yönetmeliğin 4. maddesindeki yakalama tanımından çıkarılacağı gibi bilgi veren şahıs yakalanmış sayılır. Yönetmelikte yapılan yakalamanın tanımında, yakalamanın gerçekleşmesi için şüphelinin özgürlüğün fiilen kısıtlanmasının yeterli olduğu vurgulanmaktadır. Özgürlüğün fiilen ne zaman kısıtlandığının belirlenmesindeki kriter yakalamanın konusunu oluşturan şüphelinin kendisinin özgürlüğünün kısıtlandığını hissettiği ve kolluğun yanından ayrılmak isteyipte ayrılmasının mümkün olmadığını anladığı andır. Bu nedenle yakalamanın gerçekleşmesi için kolluğun ayrıca ilgili şahsa seni şu suçtan dolayı yakalıyorum diye bir ibare kullanması şart

değildir. Yine yakalamanın gerçekleşmesi için ayrıca yakalanan şahsın eline kelepçe takma ya da vücuduna dokunarak onu tutma mecburiyeti yoktur (3).

Demek ki şüpheli özgürlüğünün kısıtlandığını hissettiği andan itibaren yakalanmış sayılır, gözaltı süreleri işlemeye başlar ve kanunda belirtilen susma, avukatın yardımından yararlanma gibi haklarından yararlanma hakkı doğar.

Dolayısıyla bir sıradan vatandaş olarak bilgisine müracaat edilen şahıs CMUK ve bu yönetmeliğe göre hakkında suç işlediği yolunda kuvvetli şüphe olmadan yakalanamaz, gözaltına alınamaz. Kendisinden bilgi alınan her insan soru sorulan her konuda soru sorulan hususu çok iyi biliyor olsa da bilgi sahibi olmadığını çok rahatlıkla söyleyebilir. Ve bu konuda süresi bir saniye sürüyor olsa dahi özgürlük sınırlaması yoluna gidilemez.

Bilgi elde etmek için yakalama ve gözaltı yoluyla özgürlüğün sınırlanması TCK'da ifadesini bulan hürriyeti tahdit suçunu oluşturur. Böyle temel bir hususu gözaltı yönetmeliğinin değiştirmesi mümkün değildir.

Yukarıda anlatılan durum yönetmelik çıkmadan önce de böyledir. Yönetmelik çıktıktan sonra da böyledir.

Bu nedenlerle, iddia edenlerin iddialarının aksine, suç şüphesi altında olmayan, yakalanmamış ve yakalanarak sorgulanması da öngörülme-yen sıradan bir şahısdan bilgi alma işlemi ile CMUK m. 135 ve AİHS m. 5 ve 6'nın ilgisi yoktur. Yukarıda kanuni dayanağı belirtilen bilgi alma işleminin tanımı, tanımlanan yakalama, gözaltı gibi, diğer hukuki işlemlerle arasındaki farkı göstermesi açısından yönetmelikte bulunması gerekir.

4. Eleştiri yönetmelikte tanımlanan şüpheli kavramının CMUK ve diğer kanunlarda doğrudan yer almadığı ve tanımlanmadığı, yönetmeliğin yeni bir statü getirildiğidir. Bu eleştiri doğrudur.

(3) Zander, M., *Cases and Materials on the English Legal System*, 1992, s. 180, 182.

Yönetmeliği göre

1. Hakkında hazırlık soruşturması yapılan kişi
2. Hakkında henüz hazırlık soruşturması açılmamış olan kişi
3. Kimliğini bir belge ile veya kolluk kuvvetince tanınmış veya güvenilir kişilerin tanıklığı ile ispat edemeyen veya gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilenler
4. Hakkında suç işlediği yolunda basit şüphe bulunan kişi şüphelidir.

Diğer bir ifadeyle bir suçun öğrenilmesinden kamu davası açılana kadar hakkında araştırma yapılan kişinin statüsü şüphelidir. Bu tanıma göre şüpheli yakalanmış olabileceği gibi hakkındaki şüphenin henüz kuvvetli iz, delil ve emarelerle desteklenememesinden dolayı henüz yakalama aşamasına gelinmemiş de olabilir.

Her ne kadar yönetmeliğin kaynağını oluşturan kanunlarda şüpheli kavramı açıkça zikredilmemişse de CMUK m. 94 de 'Bir suç işlemek şüphesi altında bulunan' ibareleri ile suç işlemek şüphesi altında olan kişinin varlığı kabul edilmektedir.

Yine CMUK m. 136, 138 ve 142 gibi birçok madde de 'yakalanan kişi veya sanık' kavramını kullanmaktadır. CMUK yakalanan kişi kavramını sanıktan ayrı zikretmek ile hazırlık soruşturması sırasında yakalanan fakat sanıklık statüsünü kazanmayan bir kişinin varlığını kabul etmektedir.

Yönetmelik ise var olan statünün adını koymuştur.

CMUK m.95/2'nin yaptığı gibi, yönetmelik, hazırlık soruşturması sırasında bu sıfatın bir kişiye verilebilmesi için 'basit şüphe' veya kimliğini ispat edememe gibi bazı şartlar getirerek bu kişinin suç işlediği yönünde henüz bazı basit bilgi, belge ve emarelerin varlığını şart koşmaktadır. Zira kolluğun bir suç hakkında soruşturmasını başlatabilmesi için CMUK m. 153'e göre bu suçun işlendiği zehabını verecek bir hale muttali olması gerekmektedir. Bu zehaba sahip olabilmek için kolluğun elinde bazı bilgi, belge ve emarelerin olması gerekir ki soruşturmasını belli şahıs veya şahıslar üzerinde yoğunlaştırabilin.

Yönetmelik, CMUK, PVSK ve diğer kanunlarda sayılanlardan farklı olarak bir kişinin tanımda anlatıldığı manada şüpheli olmasından dolayı yeni bir özgürlük kısıtlama sebebi ortaya koymaktadır. Hangi hallerde kişi özgürlüğünün kısıtlanabileceği kanunlarla belirlenmiştir. Farklı kanunlarda belirlenen bu haller yönetmeliğin 5. maddesinde toplanarak derli-toplu hale getirilmiştir. Bu maddede görüleceği gibi kişinin şüpheli olmasına bağlı olarak yeni bir özgürlük kısıtlama alanı oluşturulmamıştır.

Bu nedenle eleştirenlerin iddia ettiğinin aksine 'burada kişi özgürlüğü ve güvenliğinin kısıtlanmasına neden sayılacak yeni bir hukuki kavram' söz konusu değildir.

Şüphelinin tanımında yer alan 'kimliğini bir belge ile veya kolluk kuvvetince tanınmış veya güvenilir kişilerin tanıklığı ile ispat edemeyen veya gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilenler' ibareleri her ne kadar PVSK 17'den alınmışsa da bu ibareler şüphelinin tanımında farklı bir anlamda kullanılmıştır. Bu nedenle ikisi karıştırılmamalıdır.

Yönetmelikteki şüpheli tanımına göre bir şahsın kimliğini ispat edememesi veya gösterdiği belgenin doğruluğundan şüphe edilmesi kendisi için şüphelenme sebebi oluşturur ve o kişi şüphelidir. Fakat bu henüz başka ek vakıalarla desteklenmediği için hala basittir ve araştırılan suçtan dolayı *yakalama* yoluyla özgürlüğü kısıtlamaya esas teşkil etmek için yetersizdir.

PVSK m. 17'de ise bir şahsın kimliğini ispat edememesi veya gösterdiği belgenin doğruluğundan şüphe edilmesi kendisi için bir yakalama sebebidir. Zira bu maddeye göre, kolluk, suç şüphesini, araştırmaları sonucu, belli bir kimse üzerinde yoğunlaştırmıştır. O belli olan şahsın kimliğini ispat edememesi üzerine de kendisi hakkında var olan şüphenin kuvvetleneceği öngörülerek, kolluğa, söz konusu kişinin o adı belli olan suçun faili olarak aranan kişi olup olmadığını araştırmak üzere yakalama için izin verilmiştir.

Netice olarak şüpheli kavramının tanımının yapılması ile kişi özgürlüğü ve güvenliğini kısıtlaması öngörülmediği gibi hazırlık soruşturması sırasında hakkında araştırma yapılan şahsın statüsünün hakkında kamu davası açılıncaya kadar şüpheli olarak ka-

lacağının kollukça bilinmesi açısından yönetmelikte kalmalıdır. Bu tanıma göre hakkında hazırlık soruşturması başlatılan veya başlatılacak olan şahıs şüphelidir, hakkında bir suç isnadı ile açılmış bir kamu davası yoktur. Dolayısıyla kolluk o şahsa karşı hal ve davranışlarını ayarlarken suç işlememiş bir kimse gibi davranmalıdır.

Bu kavramın tanımlanmasından kişi özgürlüğü ve güvenliği açısından doğan veya doğacak bir zarar yoktur. Tıpkı madde 4'de yer alan yakalama, ifade alma, sanık gibi kavramların yapılmasından doğan veya doğma tehlikesi arz eden bir zarar söz konusu olmadığı gibi.

5. Eleştiri yönetmeliğin müdafii tayini başlığını taşıyan 19. maddesinin 2. fıkrasının birinci cümlesinin CMUK m. 136'ya aykırı olduğu hususudur.

Yönetmeliğin 19/2. maddesinin ilk ve ikinci cümleleri birbirinden bağımsız yorumlanamaz.

Yönetmelik m. 19/2 (bir bütün olarak yorumlandığında) **ifade alma öncesi**

1. Hangi suçları işleyenler müdafii tayin etme hakkı olduğunu ve

2. Bu suçları işleyenlerin derhal müdafii tayin edebilecek durumda değilse kolluğun durumu derhal baroya bildirme mecburiyeti olduğunu düzenlemektedir.

Yönetmeliğin bu düzenlemesi DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkında 2845 sayılı kanunun 16 maddesi ve CMUK m. 135 birinci fıkra 3. bent (müdafii tayini) ile alakalıdır.

2845 sayılı kanunun 16 maddesinin 4. fıkrası, müdafii yakalanan şahıs ile hakim tarafından gözaltı süresinin uzatılmasına karar verildikten sonra görüşebileceğini bağlamaktadır. Bu hüküm aynı kanunun aynı maddesinin 3. fıkrası ile birlikte yorumlandığında, yakalananın müdafii ile görüşmesi yakalamayı takip eden ilk 4 günün sonunda mümkün olacaktır. Bu husus yönetmeliğin 20. maddesinin son fıkrasında net olarak ortaya konmuştur.

Bu nedenle, yönetmeliğin 19/2. maddesinde DGM'nin görev alanına giren suçlarda, ifade öncesi yakalananın talebi halinde, kolluğun, derhal müdafii talebini baroya bildirme mecburiyetinden muaf tutulması kanuni bir yükümlülüğün neticisidir.

Aynı şekilde CMUK m. 135 birinci fıkra 3. bent, ifade öncesi, DGM kapsamına giren suçlarda, yakalanan, müdafii tayini hakkı olduğunu hatırlatma mecburiyeti getirmemektedir. CMUK m. 135'in DGM'nin görev alanına giren suçlarda uygulanmayacağı, bunlar hakkındaki uygulamanın (18.11.1992 tarih ve 3842 sayılı kanunla yapılan değişiklikten) önceki hükme göre yapılacağı söz konusu kanunla hükme bağlanmıştır. 1992 değişikliğinden önceki CMUK m. 135 ise müdafii tayin hakkı olduğunu hatırlatma ve talep halinde bunu derhal baroya bildirme mecburiyeti içermemektedir.

Görüldüğü gibi yönetmeliğin 19/2. maddesi eleştirenlerin iddiasının aksine CMUK m. 136 ile değil, DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkında 2845 sayılı kanunun 16 maddesi ve CMUK m. 135 birinci fıkra 3. bent (müdafii tayini) ve ile alakalıdır.

Yönetmeliğin 19/2. maddesi CMUK m. 136 ile de çelişki içinde değildir. Her ne kadar CMUK m. 136, DGM'nin kapsam alanına giren suçlarda da yakalanan kişinin tahkikatın her hal ve derecesinde bir veya daha fazla müdafii yardımından yararlanabileceğini kabul etse de, daha sonra çıkan 6.3.1997 tarih ve 4229 sayılı CMUK ve DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkındaki kanun ve bu kanunlarda değişiklik yapan 18.11.1992 tarih ve 3842 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair kanunun 3. maddesi, CMUK'a göre daha özel bir kanun olan ve öncelikle uygulanması gereken DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkında 2845 sayılı kanunun 16 maddesini değiştirmiş ve müdafii avukatı ile görüşmesinin, tahkikatın her hal ve derecesinde değil, tahkikatın başlamasını takip eden ilk 4 günün sonunda mümkün olacağını belirterek CMUK'un 136. maddesinin kapsam alanını sınırlamıştır.

Yönetmeliğin 19/2. maddesi gerçekten de eleştirenlerin iddia ettiği gibi AİHS m.6/3'e göre oluşan sözleşmenin içtihat hukukuna aykırıdır.

Fakat başta da izah edildiği üzere her ne kadar Anayasanın 90. maddesi uluslararası andlaşmaları kanun hükmünde kabul etmekle birlikte Anayasanın 124. maddesi yönetmeliklerin, kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve **kanunlara ve tüzüklere aykırı olmamak şartıyla** çıkarılabileceğini kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle Anayasanın 124. maddesi yönetmeliklerin uluslararası sözleşmelerle uyum içerisinde çıkarma yükümlülüğü öngörmemektedir. Yukarıda ismi zikredilen kanunlar açık uluslararası sözleşmelere aykırı iken, her ne kadar arzu edilen bir şey olsa da, yönetmeliklerle, iç hukuk uluslararası hukuka uygun hale getirilemez.

Bu nedenle yönetmeliğin 3. maddesinde sahil güvenlik komutanlığı kanunu gibi oldukça özel sayılabilecek bir kanun yönetmeliğin hukuki dayanaklar arasında sayılmasına rağmen AİHS'i hukuki dayanaklar arasında sayılmamıştır. AİHS'i iç hukukta statü olarak Anayasanın altında kanunların üzerinde bir statüye sahiptir.

Esasen, eleştirenlerin, yönetmeliğin AİHS'ne uygun olmasını talep etmesi kendi talepleri ile çelişki arz etmektedir. Çünkü eleştirenler yazılarında kanunların amir hükümlerinin yine kanun hükmü ile değiştirilebilir olduğunu kabul etmekte ve Anayasanın 87. maddesine atıfta bulunarak kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak yetkisine TBMM'ye ait olduğunu hatırlatmaktadır. Eleştirenlerin de kabul ettiği gibi yönetmeliği hazırlayanlar kendi TBMM'nin yerine koyarak yönetmeliklerle kanunlardaki çelişkileri uluslararası sözleşmelerle uyumlu haline getiremez.

Bu nedenle yönetmeliğin 19/2. maddesinin iptalini gerektiren herhangi bir sebep yoktur.

6. Eleştiri yönetmeliğin 20/4. maddesinin iptali gerektiği yolundadır. Yukarıda da belirtildiği gibi yönetmeliğin bu maddesi 6.3.1997 tarih ve 4229 sayılı CMUK ve DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkındaki kanun ve bu kanunlarda değişiklik yapan 18.11.1992 tarih ve 3842 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair kanunun 3. maddesinin bir yansımasıdır. 3. Madde DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkında 2845 sayılı kanunun

16 maddesini değiştirmiş ve müdafii avukatı ile görüşmesinin, tahkikatın her hal ve derecesinde değil, gözaltı süresinin hakim tarafından uzatılmasından sonra (yakalamayı takip eden ilk 4 günün sonunda) mümkün olacağını belirtmektedir.

Bu nedenle eleştirenlerin iddia ettiğinin aksine yakalananın müdafii ile hemen görüşmesini engelleyen bir hüküm vardır. Bu hüküm, DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkındaki kanunun 16. maddesinin 4. fıkrasıdır.

Eleştirenlerin iddia ettiği gibi, CMUK m. 144'e göre DGM kapsamına giren suçlar için de yakalanan şahsın müdafii ile her zaman, konuşulanları başkasının duymayacağı ortamda görüşme imkanı olsa da, CMUK m. 144 DGM'nin kuruluş ve yargılama usulleri hakkındaki kanunun 16. maddesinin 4. fıkrası ile birlikte yorumlanmalıdır. Bu durumda müdafii avukatı ile gözaltı süresinin 4. gününün sonunda her zaman ve konuşulanları başkasının duymayacağı bir ortamda görüşecektir. Başka türlü bir yorum sözü edilen iki kanun maddesi arasında çelişki sonucunu doğurur ki bu yorum kanun koyucunun amacını aşan bir yorum olur.

Yukarıda da arz edildiği gibi yönetmeliğin kanun maddesine yansıtılmasından doğan uluslararası sözleşmelere aykırılık yönetmeliğin problemi değildir. Bu nedenle yönetmeliğin 20 maddesinin AIHS m.6 (3)'e aykırılığı TBMM'nin çözeceği bir problemdir.

Bu nedenle yönetmeliğin 20/4. maddesinin kanunlara aykırılığı gerektiren herhangi bir sebep yoktur.

7. Eleştiri yönetmeliğin 22/1. maddesinde yer alan 'müdafii gelmesi için makul bir süre beklenir müdafii gelmezse bu husus tutanağa kaydedilerek ifade alma işlemine başlanır' hükmünün CMUK m. 135/3'e aykırı olduğu hususudur.

Eleştirenlerin de belirttiği gibi CMUK 135/3'de 'makul bir süre bekleme sınırlaması' yoktur. Kanun müdafii ifadede hazır bulunma hakkını sadece 'oruşturmayı geciktirmemek' kaydıyla kısıtlamıştır.

Esasen yönetmelik ile CMUK'un ilgili hükümleri arasında bir çelişki yoktur. Yönetmelikteki 'makul süre CMUK'taki 'oruştur-

mayı geciktirmeme' kıstasları aynı hususa parmak basmaktadır. Şöyle ki;

Kolluk suç şüphesi altındaki şahsı yakaladı. Yakaladığı şahsa ifade alma işlemini başlatmadan önce avukat isteyip istemediğini sordu. Şüpheli kendi avukatını veya barodan avukat talep etti. Baroya veya şüphelinin avukatına haber verildi ve kolluk avukatın gelmesini beklemeye başladı. CMUK m. 135/3 kolluğun avukatı ne kadar beklemesi gerektiğini belirtmemektedir. Demektedir ki avukatın gelmesini bekleme halinde hazırlık soruşturmasının kanunda belirtilen gözaltı süreleri içinde tamamlanması tehlikeye girecekse avukatın yokluğunda ifade almaya başladı. Kolluk ne kadar bekleyeceğine karar verirken elindeki ve toplanması gereken delillere bakarak ve avukatın ne kadar süre içinde karakola veya gözaltı birimine geleceğini hesaplayarak karar verecektir. Eğer hâlâ toplanacak bir miktar delil varsa ve belirli bir süre beklemeye rağmen avukatın gelmesi gecikiyorsa ve kalan gözaltı süresi içinde toplanması gereken delillerin toplanması tehlikeye girecekse, kanuna göre, kolluğun ifade almaya müdafinin yokluğunda başlama hakkı vardır.

Yönetmeliğin yaptığı ise CMUK'un bu 'soruşturmayı geciktirme' kavramının yorumunda kolluğa biraz daha ayrıntılı ve net bir anlatım tarzı olan 'makul süre' bekleme kavramını kullanarak yol göstermektedir. Yönetmelik avukatın gelmesi için makul bir süre beklemeyi öngörmekte, somut olayın şartlarına göre değişecek bu süre içinde müdafî gelmezse, kanunun belirttiği sebep olan soruşturmayı gecikme şartının gerçekleştiğini kabul etmektedir.

Bu takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını önlemek için de hem yönetmeliğin 12(d)/4.5 ve 6'da hem de m. 22/1(e)2'de hem avukatın talep edildiği saat hem de avukatın geliş saatlerinin gözaltı defterine ve ifade tutanağına kayıt mecburiyeti getirilmiştir. Bu kayıt, Avukat talebinden sonra yeterince beklenilip beklenilmediği ve ifade almaya başlanıldığı anda soruşturmanın gecikme tehlikesinin doğrup doğmadığının sonradan kontrol imkanı tanımaktadır.

Görüldüğü gibi yönetmelik 22/1 maddesi ile kanundaki belirsizliği biraz daha belirli hale getirmiş, kolluğa bırakılan takdir ala-

nının keyfi kullanılmasını önlemek için de kayıt mecburiyeti getirmektedir.

Bu nedenle eleştirenlerin sözünü ettiği kolluğa CMUK'la verilen takdir hakkının daha da genişletildiği endişesi yersizdir. Sanık hakları açısından CMUK m. 135/3'e göre biraz daha ileri bir adım olan m.22/4(e)'nin CMUK a aykırılığını gerektiren bir durum da yoktur.

8. Eleştiri yönetmeliğin 22/1. Maddesinde CMUK 135/3 den farklı olarak 'müdafii hukuki yardımından yararlanabileceği' hususunun söylenmesinin yer almadığı hususudur. Bu eleştiri doğrudur. Fakat bu yer almama yönetmeliğin ve CMUK'un ilgili maddelerinin çeliştiği anlamına gelmez. Yönetmeliği hazırlayanlar yakalanan şahsa müdafii tayin hakkının bulunduğunu söylemeyi yeterli görmüş, müdafii hukuki yardımından yararlanmayı müdafii tayin hakkının kapsamı alanı içinde düşünmüşlerdir. Tayin edilen müdafii haliyle yakalanan şahsa hukuki yardımda bulunacağını varsaymıştır. Yoksa yakalanan hukuki yardımda bulunma hakkını kısıtlama gibi kastı yoktur. Zira böyle bir kast olsa idi aynı maddenin 2. fıkrasında 'müdafii, ... hukuki yardımda bulunabilir' ve 'müdafii, şüpheliye bütün kanuni haklarını hatırlatabilir....' cümlelerine yer verilmez ve 20. maddede yakalanan kişiye müdafii her zaman başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşme imkanı tanınmazdı.

Bu ibarelerin Yönetmeliğin 22. maddesinde zikredilmemesi pratikte yakalanan aleyhine hiçbir netice doğurması mümkün değilse de, CMUK'un 135/3. maddesi ile kelimesi kelimesine bir uyum isteniyorsa ve yönetmeliğin ilgili maddesinde 'müdafii hukuki yardımından yararlanabileceği' ibaresinin olmaması büyük bir eksiklik olarak görülüyorsa yapılacak olan madde 22/1'in iptali değil, bu ibarelerin yönetmeliğin ilgili maddesine ilave edilmesidir.

9. Eleştiri yönetmeliğin 19/1. maddesinde CMUK m. 136'ya ve yönetmeliğin 22. maddesinin 1. fıkrasının (ı) ve (j) bentlerinde, CMUK m. 135'e aykırı olarak 'şüpheli' kelimesinin kullanıldığı hususudur.

Yönetmelikteki 'şüpheli' kelimesi kanunun sözü edilen maddelerindeki 'sanık' kelimesi yerine kullanıldığı doğrudur. Fakat bu

kullanım kanunun ruhuna aykırı bir kullanım değildir. Zira yönetmeliğin 19. ve 22. maddelerinde sözü edilen yakalanan ve ifadesi alınacak olan şahıs hakkında henüz kamu davası açılmamıştır ve bu nedenle henüz daha şüphelidir. Sanık olmamıştır. İlerde kamu davası açılınca sanık olacaktır.

Bu nedenle yönetmeliğin bu maddelerindeki şüpheli kelimesi sanığı da içine alacak bir anlam taşıdığından sanık yerine şüpheli kullanılmasının herhangi bir zararı yoktur. Hatta bu kullanım tarzının CMUK'un sözü edilen maddelerin amacına daha iyi hizmet etmesi açısından tercih edilmesi gerekir.

10 Eleştiri CMUK m. 136'daki hukuki yardım hakkının yönetmeliğin 22/2. maddesi ile sınırlandırıldığı noktasındadır.

Yönetmeliğe göre müdafii şüphelinin ifadesi alınırken onun yerini aldığı izlenimini veren herhangi bir müdahalede bulunamaz. Hukuki yardım çerçevesinde her türlü kanuni hakkını hatırlatabilir. Şüphelinin ifadesi alınırken ona susma hakkını kullanmasını söyleyerek belli sorulara veya hiç bir soruya cevap vermemesini söyleyebilir. Fakat müdafii sorgulananın yerine geçip sorulara cevap veremez. Sorgulama ile ortaya çıkarılmaya çalışan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması sırasında müdafii müdahaleleri ile sorgulamanın akıcılığını bozamaz. Çünkü sorgulanan müdafii değil şüphelidir. Müdafinin müdahale alanı şüpheliye hukuki yardım ile sınırlanmıştır. Müdafinin şüpheli gibi davranma onun adına sorulara cevap verme sorgulamanın seyrine müdahale ederek sorgulamanın akıcılığını bozma hakkı yoktur. Müdafii şüphelinin sorulan sorulara cevap vermesini istemiyorsa ona susma hakkını hatırlatarak 'bu soruya cevap verme' diyebilir. Yoksa onun adına sorulara cevap veremez.

Yönetmeliğin bu düzenlemesi CMUK m. 136'da Anglo-Saxon Hukuk sisteminde de böyle anlaşılmaktadır. Hatta bu hukuk sisteminin uygulandığı ülkelerde kolluğun, şüpheli adına sorulara cevap vererek sorgulamanın akıcılığını bozan müdafiiyi sorgulama odası dışına çıkarma hakkı bile verilmiştir. Müdafii sorgulamada dilediği gibi hareket etme özgürlüğü hiç bir ülkede söz konusu değildir.

Yönetmelikteki bu düzenleme ile kolluğa hukuki yardımdan ne anlaması gerektiği anlatılmakta, müdafinin hangi hareket tarzının hukuki yardım çerçevesinde algılanamayacağı izah edilmektedir.

Bu nedenle CMUK 136'daki hukuki yardım hakkı iddia edildiğinin aksine kısıtlanmamış, aynen korunmuş ve şüpheli adına sorulara cevap vermenin hukuki yardım çerçevesinde değerlendiremeyeceği net bir dille izah edilmiştir.

Yine iddia edildiğinin aksine, bu düzenleme AIHS m.6/3 ile çelişki içinde de değildir. Gerek bu madde gerekse bu maddeyi yorumlayan komisyon ve mahkeme içtihatlarında müdafiyeye şüpheli adına sorulan soruları cevaplayarak maddi gerçeğe ulaşılmasına engel olma hakkı tanınmamıştır.

11. Eleştiri noktası yönetmeliğin 10 maddesine belirli hallerde sağlık kontrolü sırasında kolluk memuru ile doktorun aynı odada bulunma istisnasının tanınmasıdır.

Bu maddeye göre *kural* doktor ile muayene edilen şahsın muayene sırasında yalnız kalması olmakla birlikte

1. Soruşturmanın selameti,
2. Doktorun güvenliği
3. Şüphelinin güvenliği bakımından sakınca doğuruyorsa

doktor ile muayene edilen muayene sırasında beraber olmayacaktır.

Bu düzenlemenin amacı CMUK 135/A'daki yasak sorgu yöntemlerinin tespitinin önlenmesine yönelik değildir.

Bu yönetmeliği düzenleyenlerin yasak sorgu yöntemlerinin uygulanmasını örtbas etme gibi bir niyeti olsa idi kendilerini zorlayan hiç bir kanuni zorlama olmamasına rağmen yakalanan her şahıs hakkında gözaltına alınır almaz, herhangi bir sebeple yerinin değiştirilmesi gibi yönetmelikte sayılan hallerde sağlık raporu alma mecburiyeti getirmezdi.

Yukarıda sayılan üç halde kolluğun muayenede bulunmasına

imkan tanınması ise bir zaruretin yönetmeliğe yansıtılmasıdır. Yönetmelikte de anlatıldığı gibi kural şüphelinin muayenesi sırasında kolluk memurunun aynı odada olmamasıdır. Bu kuralın istisnaları soruşturmanın selameti, şüphelinin güvenliği ve doktorun güvenliğidir.

Soruşturmanın selametinden ne kast edildiği 4. maddede tanımlanmıştır.

Yeni yönetmeliğe göre gözaltına alınan her şahıs doktor raporu için daha karakola veya gözaltı birimine getirilmeden önce doktora götürülecektir. Henüz soruşturmanın başı olacağından dolayı da haliyle özellikle organize suçlarda suçla ilgili şüphelilerin bazıları henüz yakalanmamış ve bazı bilgi ve belgeler henüz toplanmamış olacaktır. Doktor ile şüphelinin yalnız kalması halinde özellikle doğu ve güneydoğu da gerek şüpheli ile doktor arasında olabilecek akrabalık veya fikir seviyesinde olabilecek herhangi bir yakınlık veya şüphelinin doktoru bazı sözleri ile tehdit etmesi sonucu doktoru bazı bilgileri dışarı aktarma konusunda mecbur bırakması bazı delil ve şüphelilerin yok olması neticesini doğurabilir. Bu nedenle bu istisnai durumlarda şüpheli ve doktorun yalnız kalması soruşturma açısından sakınca doğurabilir. Yönetmelik bu durumlarda şüpheli ile doktorun aynı odada yalnız kalmasını istememektedir.

İkinci olarak şüphelinin psikolojik yapısı veya işlediği suç itibarı ile arz ettiği tehlikelilik doktor için de tehlike oluşturabilir. Doktorun can güvenliği tehlike de olduğu durumlarda böyle bir şüpheliyle hiç bir doktor yalnız kalmak istemeyecektir.

Üçüncü olarak muayene sırasında tehlikeli hareketleri ile kendini yere atan sağa sola çarpan şüphelilerin kontrolü için doktorun kolluk memuruna ihtiyacı olacaktır.

Şüpheli sakın birisi ise ve doktor kendi can güvenliği açısından tehlike görmüyorsa doktor kolluğun dışarıda beklemesini isteyecek kolluk dışarıda bekleyecektir.

Normal şartlarda, daha gözaltı birimine götürülmemiş ve ifadesi alınmamış bir şüphelinin kötü muamele tehlikesi ile karşı kar-

şıya kalması söz konusu olamayacağından dolayı gözaltının başında kolluğun odada doktorla beraber olma yönünde çok istekli olacağını düşünmek de çok kötü niyetli bir yorum olacaktır.

Bu istisnaların yönetmelikte tanınmamasının

– birinci sonucu; özellikle doğu ve güneydoğuda bazı terör örgütü sempatisini doktorların terör suçu dolayısıyla yakalanan şüphelilerle birlikte çalışmasıdır ve organize suçlarla mücadelenin zorlaşmasıdır.

– ikinci sonucu, muayene sırasında tehlikeli olduğu apaçık belli olan şüpheliden kendisinin korunmasını isteyen doktora ‘kolluğun kusura bakmayın muayene sırasında odada yalnız kalmamız gerekmektedir’ diye cevap vermesi

– üçüncü sonucu kendisine zarar verme sinin engellenememesidir.

Bu üç sonucun böyle olduğu biline biline bu istisnaların yönetmeliğe konmasından çok konmamasının eleştirilmesi gerekirdi.

Ayrıca yukarıda sayılan durumlarda kolluğun muayene sırasında doktorun oda da beraber olduğu her durumda kolluğun önceden kötü muamelede bulunmuş olacağını varsaymak ve bunu doktorun raporunda yazmaması için her kolluğun baskı yapacağını düşünmek kolluğa ve mesleklerinin getirdiği ahlaki kurallarına uyacağına inanmak kural olmalıdır.

Kolluğun şüpheliye kötü muamele izlerini raporda yazılmaması yolunda manevi baskı yapması için aynı odada olmasına gerek yoktur. Kolluk isterse kendisi ile aynı şehirde yaşayan doktor üzerindeki bu baskıyı şüpheliye doktora teslim ederken veya teslim aldıktan sonra veya daha değişik bir zamanda değişik metotlarla yapabilir.

Yönetmeliğin 10. maddesindeki bu düzenleme CMUK’un 66. maddesinden daha ileri bir adımdır. Bu maddenin son fıkrasına göre ‘hazırlık soruşturması sırasında muayeneleri icabeden kimsele- rin muayeneleri, cumhuriyet savcılarının talebi ile yapılır.’

Yönetmelik ise cumhuriyet savcılarının talebi aranmadan gözaltı süresince kolluğa asgari iki defa sağlık raporu alma mecburiyeti getirmiştir. Yönetmeliği hazırlayanların CMUK 135/A daki yasak sorgu metotlarını gizleme gibi bir amacı olsaydı **kanuni bir zorunluluk olmadığı halde** kolluğa 24, 48 saat gibi kısa gözaltı süreleri içinde asgari iki defa rapor alma mecburiyeti getirmezdi.

Yukarıda anlattığımız sebeplerle yönetmeliğin bu şekilde uygulanması CMUK ve diğer ilgili kanunlarla bir aykırılık teşkil etmemektedir. Ayrıca yönetmeliğin bu şekilde uygulanmasından doğacak herhangi bir tereddüt, keyfi uygulama ya da karmaşa söz konusu değildir. Yine bu nedenlerle, yönetmelikte, hem iptali gereken herhangi bir hüküm hem de eleştiriyi hak eden bir yön yoktur.